

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün Karaman İdâdisinde Düzenlenen Sicill-i Ahvâl Varakası

Sapancalı Hasan Hüsnü Savaşçın'a ait önemli belgelerden biri de sicill-i ahvâl varakasıdır. Resmi biyografi ya da özgeçmiş de denilebilecek sicill-i ahvâl konusu hem Osmanlı'da hem diğer Türk devletlerinde önemli uğraş alanlarından biri idi. Edebiyatta Ali Şir Nevai'nin "*Mecâlisü'n-Nefâis*"i (Ali Şir Nevai, 1323), ve Taşköprülüzâde'nin "*Şakaikü'n-Numâniye*"si biyografi yazma geleneğinin ilk örnekleri kabul edilir. Hüseyin Baykara adına Semerkant'ta 1491'de hazırlanan ve Çağatay Türkçesiyle yazılan *Mecâlisü'n-Nefâis*, Türk diliyle yazılmış en eski tezkire diğer deyişle biyografi kitabıdır. 461 şairin özgeçmişlerinin bulunduğu eser, aynı zamanda döneminin sosyal ve kültürel özelliklerini barındırdığı için tarihi öneme de sahiptir. Taşköprülüzâde de 1558 yılına kadar olan Osmanlı alimlerini tabaka usulüyle *Şakaikü'n-Numâniye* adlı eserine (Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, 2019) almıştır.

Osmanlı Devleti, 19. yy sonunda devlet memurlarının resmi biyografisi konusuna eğilmiş ve "Sicill-i Ahvâl Komisyonu" adıyla da resmi biyografi işlemlerini yürü-

Yusuf YILDIRIM

tecek bir kurul oluşturmuştur. Sicill-i Ahvâl Komisyonu 1887 yılında birinci sınıf ve ikinci sınıf devlet memurlarının resmi biyografilerini tutmaya başlamış, 1896 yılında "Me'mûrin-i Mülkiye Komisyonu" biçiminde adı değiştirilen komisyon memur biyografilerini

kayıt altına devam etmiştir (Kütükoğlu, 1998).

Sözlükte "Mahkeme, tapu, nüfus vb. resmî dairelerce tutulan kayıtlar ve bu kayıtların yazılı bulunduğu belge veya defter." anlamındaki sicil; resmîyette "Memur ve görevliler hakkında terfi, tâyin vb. işlemlerde dikkate alınmak üzere tutulan dosya." (Ayverdi, 2005) anlamında kullanılmaktadır. Sicill-i ahvâl ise "Osmanlı Devleti'nde memurların tercüme-i hâllerinden (özgeçmiş) resmîyete intikal eden hususlar." (Sarıyıldız, 2009) anlamına gelir.

Sicill-i Ahvâl defterlerinin ilk kısmındaki doğum yeri, baba adı, tahsili, bildiği yabancı diller gibi kimlik bilgilerine ait kısımlar biyografi sahibi tarafından hazırlanır; terfi, tayin, becayış, ceza, ni-

şan, azil, tekaüdlük (emeklilik) gibi memuriyetine ait bölümler bağlı oldukları kurumlar tarafından kaydedilirdi (Kütükoğlu, 1998).

Sapancalı Hasan Hüsnu'nün (Savaşçın) Sicill-i Ahvâli Varakası

Sapancalı Hasan Hüsnu'nün sicill-i ahvâl belgesi, kendisinden oğlu Mehmet Yılmaz Savaşçın'a geçmiş, o da Sapancalı'nın tüm arşivi yanında bu belgeyi Nevzat Topal Bey'e vermiştir. Bu belgeyi bir yazısında Hamdi Doğan kullanmış ve yayınlamıştır (Doğan, 2017:863). Belgeyi elinde bulunduran Nevzat Topal, geçen yıl yayınladığı Sapancalı'nın biyografi kitabında (Topal, 2021:167-171) hem kaynak olarak kullanmış hem de ek bölümünde çevirisiyle yayınlamıştır. Bu yazı da Nevzat Topal Bey'in gönderdiği sicill-i ahvâl belgesinin jpeg kopyası üzerinden ha-

zırlanmıştır.

Kaydında yarım sayfa bilgi bulunmayan vali, kaymakam gibi birinci sınıf memurların varakaları göz önünde tutulduğunda; Sapancalı Hasan Hüsnu'nün sicill-i ahvâl varakası, kendi belge türünün en zengin örneklerinden biridir.

Belgedeki kayıtlar, Sapancalı'nın Trabzon'a atandığı 1913'te başlar, sırasıyla Gümüşhane, Adana Karaisalı'daki atama ve görevleriyle devam eder ve Karaman'da sona erer.

Bu yazı, Sapancalı'nın sicill-i ahvâl varakasının belge özelliklerini ve barındırdığı verileri ortaya çıkarma amacını taşır. Burada, Sapancalı Hasan Hüsnu'nün sicill-i ahvâl varakası hem belge türü bakımından hem de metin, içerik bakımından incelenip değerlendirilecektir.

Sapancalı Hasan Hüsnu'nün Sicill-i Ahvâli Varakası'nın transkripsiyonu

Sayfa a transkripsiyon

Vazifesi: Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimi		Dosya Numerosu: 866			
Adı ve sanı	Cenkcioğlu Hüsnu Akdoğan	Asıl isim	Hasan Hüsnu		
Babasının adı	Müderriş Mehmed Bahaeddin Efendi				
Doğduğu yer ve târihi	1309 Rûmî senesinde Sapanca'da				
Milliyeti	Türk ve Müslüman				
Çıkdığı mekteb ve târihi	Mâliye Mektebi [1]328 [1]327'de Mercân İdâdisinden [1]325'de bi'l-ımtihân dâru muallimîn				
Derecesi	Alâ Şehâdetnâmesi makâmında dâru muallimîn ehliyetnâmesi almıştır.				
Hâl-i hazırda ki vazifesine kadar memûriyeti	Maâşı	Tekâüdiye virüb virmediği	Başladığı târih	Ayrıldığı târih	Esbâb ve Mülâhazat

Trabzon Havâlisi Tahrîr Komisyonları Kitâbeti	600	Virildi	Fi 15 Ağustos sene [1]328	Fi 5 Haziran sene [1]329	Bidâyette Mâliye Nezâretinin emriyle ta'yîn olunarak 15 Haziran sene [1]329'da Mâliye müfettişinin inhâsıyla Gümüşhane'ye tahvil idildiğine 30 Haziran sene [1]330'da istifâ itdiğinden fi 7 Haziran sene [1]330'da Mâliye Müfettişlik Şube (?) hüsn-i hıdmete mükâfaten terfi ve taltifi nezârete inhâ ve iş'âr itmîşdi hem terfi ta'kib ve hem rahatsızlığına binâen tebdil-i havâ itmek üzere İstanbul'a gelmişken seferberliğin ilâm üzerine Adana'ya gelmişdim.
Gümüşhane Tahrîr Komisyonları Merkez Livâ Tedkik Kitâbeti	600	“	Fi 15 Haziran sene [1]329	Fi 30 Haziran sene [1]330	
Karaisâlu Numûne Mektebi Baş Muallimliği	1000	Virildi	25 Teşrin-i Evvel sene [1]331	15 Kânûn-i Evvel sene [1]336	Öteden beri meslek-i ta'lim hevesim fazla idi İstanbul'da hüsûsî mekteplerde dâimâ vazife alırdım Adana'ya gelince Karaisâlu'da birâder nezdinde iken muallimliğe tâlib olarak ibtidâ 300 guruş 20 Kânûn-i Evvel sene [1]331'de 450 guruş ile berây-i tecrübeye vekil olarak istihdâm idildim ehliyet ve liyakâte mebni 23 Ağustos sene [1] 332'de (500) guruş ile baş muallimliğe asâleten ta'yîn idildi. Hüsn-i sülûk ve gayret görüldükçe ma'âş fi 1 Nisan sene [1]334'de (750) guruş ve Mart sene [1]335'de bi'l-ımtihân (meslek derslerinde) meslekteki ehliyetim sâbit olduğundan(?) o târihte ma'âşım bin guruşa iblâğ idildi. İbtidâdan intihası olan 15 Kânûn-i Evvel sene [1]336 târihine değin (baş muallim) bulundum.
Kuvvâ-i Milliye Hastahaneleri Müdürlüğü	Fahriyyen ^[1]		1 Nisan sene [1]336	30 Teşrin-i Evvel sene [1]336	Adana Harekât-ı Milliyesi nisan ibtidâsında Karaisâlu'dan başlamışdı. Derhâl Umûm Kumandan Sinan Paşa (Beg)'ya iltihâk ile ibtidâ Karaisâlu havâlisinde sonraları Belemelik Hastahanelerinde sekiz ay fahriyyen çalışdım (Müdüriyet tarafından mekteb tatil edilmişdi)
<p>^[1] Terceme-i hâl derûnunda mebde-i hıdmeti 22 Haziran sene [1]336 gösterilmişdi ki, bu târih harb idâresine tevdi' idilen Belemelik Hastahanesinin müdürlük vazifesinin başladığım olub esâs hıdmetim Sinân Bey'in Karaisâlu hükûmetine ba-bir ağzı (?) keşide itdiği 1 Nisan sene [1] 336'da başlar. Nasıl terceme-i hâlde unutulmuşsa!</p>					

Sayfa b transkripsiyon

Hâl-i hazırdaki vazifesine kadar memûriyeti	Maâşı	Tekâüdiye virüb virmediği	Başladığı târih	Ayrıldığı târih	Esbâb ve Mülâhazat
Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimliği	800	Virilmektedir	18 Kânûn-ı Evvel 1336		El-Yevm mezkûr vazifeyi ifâ itmekdeyim.
					Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimi İmza Hüsnu
Mücâzât Yokdur Riyâziye Muallimi Hüsnu Efendi'nin sicil varakasında olduğu tasdik olunur. 21 Eylül [1]338			Mükâfat 1- Gümüşhâne'de iken mâliye müfettişinden bir takdirnâme 2- Karaisâlu'da iken [1]333 senesinde bir tane [1]334 nihâyetinde ikinci def'a Adana Maârif Müdirliğinden takdirnâme 3- Kuvâ-yı Milliye Hastanelerinde iken bir def'a takdirnâme		

Belemedik kasabasından günümüze gelebilmiş bir bina harabesi

Sapançalı Hasan Hüsni'nün Sicill-i Ahvâli Varakası'nın diliçi çevirisi

Sayfa a transkripsiyon

Vazîfesi: Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimi (Matematik Öğretmeni)			Dosya Numarası: 866		
Adı ve sanı	Cenkioğlu Hüsni Akdoğan	Asıl isim	Hasan Hüsni		
Babasının adı	Müderriş Mehmed Bahaeddin Efendi				
Doğduğu yer ve târihi	1309 / 1893 yılında Sapanca'da				
Milliyeti	Türk ve Müslüman				
Mezun olduğu okul ve mezuniyet tarihi	Mâliye Mektebi 1328 / 1912 1327 / 1911'de Mercân İdâdisinden 1325 / 1909'da Dârulmuallimîn				
Derecesi	Pek iyi Diplomayı karşılığında dârulmualliminden (öğretmenler okulu) ehliyetnâmesi (öğretmenlik sertifikası) almıştır.				
Daha önceki görevleri	Maaşı	Emeklilik kesintisi	Başladığı tarih	Ayrıldığı tarih	Sebepler ve Açıklamalar
Trabzon Havâlisi Tahrîr Komisyonları Kitâbeti	600	Verildi	15 Ağustos 1912	5 Haziran 1912	İlk olarak Maliye Bakanlığının emri ile Trabzon Yazı İşleri Komisyonuna atanmış sonra 15 Haziran 1913'te Maliye müfettişinin inhasıyla (atama yazısı) görev yeri Gümüşhane'ye değiştirilmiştir. 30 Haziran 1914'te istifa etmiştir. Üstün çalışmalarına bağlı olarak Maliye Müfettişliği görevinde yükselme ve ödüllendirmeye uygun görmüştür. Hem görevde yükselmesini takip etmek hem de rahatsızlığından hava değişimi için İstanbul'a gelmişken seferberlik ilan edilince Adana'ya gelir.
Gümüşhane Tahrîr Komisyonları Merkez Livâ Tedkik Kitâbeti	600	“	15 Haziran 1913	30 Haziran sene 1914	

Belemelik kasabasından günümüze gelebilmiş bir bina harabesi

Sinan Tekelioğlu

Beledik kasabasından genel bir görünüm, 1918 yılı, İnternet

Karaisalı Numûne Mektebi Baş Müfettişliği	1000	Verildi	25 Ağustos 1915	15 Ocak 1920	<p>Öteden beri öğretmenlik mesleği isteğim fazlaydı. İstanbul'da özel okullarda görev almıştım. Adana'ya gelince Karaisalı'da kardeşimin yanında iken öğretmenlik isteyerek başlangıçta 300 kuruş maaşla 20 Aralık 1915'te ise 450 kuruş ile tecrübe etmek üzere görevlendirildim. Öğretmenlikteki yeterliliğim ve liyakatim görülünce 23 Ağustos 1916'da 500 kuruş maaş ile baş muallimliğe asaleten atandım. Öğretmenlik yolunda başarılı olmam ve gayretim görülünce 1 Nisan 1918'de maaşım 750 kuruşa yükseldi. Mart 1919'da meslek derslerinde yapılan sınav ile öğretmenlikteki ustalığım onaylandı ve maaşım 1000 kuruşa ulaştı.</p> <p>Başlangıçtan bu yanı son tarihi olan 15 Aralık 1920 tarihine kadar baş öğretmen oldum.</p>
Kuvvâ-i Milliye Hastahaneleri Müdürlüğü			1 Nisan 1920	30 Teşrin-i Evvel 1920	<p>Adana Harekât-ı Milliyesi (Adana Milli Harekâtı) nisan ayı başında Karaisalı'da başlamıştı. Ben de hemen Genel Kumandan Sinan Paşa'ya katılarak önce Karaisalı bölgesinde sonraları Beledik Hastanelerinde sekiz ay gönüllü çalıştım. Müdürlük tarafından okullar da tatil edilmişti.</p>

¹ Özgeçmiş içinde hizmete başlama tarihi 22 Haziran 1920 gösterilmişti ki, bu tarih harp idaresine teslim edilenn, Beledik Hastahanesine müdür olarak başlama tarihimdir. Sinan Bey'in de Karaisalı yönetimine üstün çalışmalarım hakkında yazdığı gibi asıl çalışmaya başlama tarihim 1 Nisan 1920'dir. Nasıl oldu ise tercime-i hâlde (özgeçmişte) unutulmuş!

Sayfa b dilici çevirisi

Daha önceki görevleri	Maaşı	Emeklilik kesintisi	Başladığı tarih	Ayrıldığı tarih	Sebepler ve Açıklamalar
Karaman Lisesi Matematik Öğretmenliği	800 [guruş]	Verilmektedir	18 Aralık 1920		Bugün bu görevimi yerine getirmekteyim. Karaman Lisesi Matematik Öğretmeni İmza
Cezalar Yoktur Matematik Öğretmeni Hüsnü Efendi'nin sicil varakasında olduğu tasdik olunur. 21 Eylül 1338			Ödüller 1- Gümüşhâne'de iken mâliye müfettişinden bir takdirnâme 2- Karaisalı'da iken 1917 yılında bir adet 1918 yılı sonunda ikinci kez Adana Maârif Müdürlüğünden takdirnâme 3- Kuvâ-yı Milliye Hastanelerinde iken bir defa takdirnâme		

Belemedik Kasabası (genel görünüm), 1918, İnternet

Sapancalı Hasan Hüsnu'nün (Savaşçın) Sicill-i Ahvâl Varakası'nın irdelemesi

Sicill-i ahvâlin belge özel- likleri

Belge türü: Sicill-i ahvâl (ter-
ceme-i hâl / biyografi / özgeçmiş)
varakası

**Belgenin düzenlenme tari-
hi:** 21 Eylül 1338 (1922)

Belgeyi düzenleyenler: Ka-
raman İdâdisi Müdürü ve Sa-
pancalı Hasan Hüsnu (Savaşçın)
Belge düzenlenen kişi: Hasan
Hüsnu Bey

Belgenin düzenlenme yeri:
Karaman

Belgeyi düzenleyen kurum:
Karaman İdâdisi

Belge kâğıt türü: İkinci ha-
mur kâğıt

Belge yazı türü: Matbu nesih
ve rik'a

Belgenin bölümleri: Adına
kayıt düzenlenen kişinin kimlik
bilgileri ve memurluk bilgileri ol-
mak üzere iki ana bölümden oluş-
maktadır.

Belgenin bilgi başlıkları

**Kimlik bölümü bilgi başlık-
ları:** *Vazîfesi, dosya numarası, adı
ve sanı, asıl isim, babanın adı, doğ-
duğu yer ve tarihi, milliyeti, çıktığı
mekteb ve tarihi, derecesi.*

**Memuriyetiyle ilgili bilgi
başlıkları:** *Hâli hazırdaki va-
zîfesine kadar memuriyeti, maâsı,
tekâüdiye virüb virmediği, başladığı
tarih, ayrıldığı tarih, esbâb ve mülâ-
hazat, mücâzât, mükâfât*

Belgenin konusu: Sapancalı
Hasan Hüsnu'nün kimlik bilgile-
rine ve görev yerlerine göre özgeç-
mişi.

Belgenin özeti: 1893 doğum-
lu Cenkçioğulları sülalesinden
Sapancalı Hasan Hüsnu sırasıyla
Mercân İdâdisinden ve Mâliye

Mektebinden mezundur. Dârul-
muallimînden ehliyetnâmesi (ög-
retmenlik sertifikası) vardır. Sı-
rasıyla Trabzon, Gümüşhane ve
Adana'da çalışmış, Adana'da iken
çok sevdiği öğretmenliğe başlamış
ve 1920 yılında Karaman İdâdisi-
ne matematik öğretmeni göreviyle
atanmıştır ve bu göreve devam et-
mektedir.

Belge dizini

Kişiler: Cenkcioğlu **Hüsnu
Akdoğan**, Hüsnu Hasan, Müder-
ris Mehmed Bahaeddîn Efendi, Si-
nan Paşa,

Yer adları: Adana, Belemelik,
Gümüşhane, **İstanbul**, Karaisâlu,
Karaman, Sapanca

Kurumlar: Adana Harekât-ı
Milliyesi, Belemelik Hastahanele-
ri, Belemelik Hastahanesi, Bele-
medik Nümüne Mektebi, Gümüş-
hane Tahrîr Komisyonları Merkez
Livâ Tedkik Kitâbeti, Karaisâlu
Numüne Mektebi Baş Muallimliği,
Karaman **İdâdisi**, Kuvvâ-i Milliye
Hastahaneleri Müdürlüğü, Mâliye
Mektebi, Mâliye Nezâreti, Trab-
zon Havâlisi Tahrîr Komisyonları
Kitâbeti

Terim kavram: ayrıldığı tarih,
başladığı tarih, dârulmuallimîn eh-
liyetnâmesi, inhâ, Karaman **İdâdi-
si** Riyâziye Muallimi, maaş, mücâ-
zat, mükâfat, **şehâdetnâme**, taltifi,
terfi, takdirnâme, tekâüdiye

Sapancalı Hasan Hüsnu'nün Sicill-i Ahvâl belgesi analizi Sapancalı Hasan Hüsnu'nün kimlik bilgileri

Sapancalı'nın asıl adı belgede
"Hasan Hüsnu"dür.

Sapancalı, Cenkcioğulları sülâ-
lesinden Hüsnu Akdoğan olarak
tanınmaktadır.

Babasının adı Müderris Meh-
med Bahaeddîn Efendi'dir.

Doğum tarihi Rumî 1309
Milâdî 1893'tür.

Sapanca'da doğmuştur.
Milliyeti Türk ve Müslüman'dır.

Eğitim bilgileri

Sapançalı 1317 / 1911 yılında Mercan Lisesinden, 1328 / 1912 yılında Maliye Mektebinden mezundur. Ayrıca 1325 / 1909'da darulmuallimin'de (öğretmen okulu) sınavlara girerek diploma karşılığı ehliyetnâme (sertifika) almıştır.

Okulu bitirme derecesi "alâ" yani pek iyidir.

Sapançalı Hasan Hüsnü'nün özlük bilgileri

Sapançalı'nın görev, maaş ve başlama ayrılma tarihi bilgileri aşağıdaki gibidir.

Sapançalı'nın aldığı ödül ve cezalar

Görevi	Maaşı	Başladığı Tarih	Ayrıldığı Tarih
Trabzon Havâlisi Tahrîr Komisyonları Kitâbeti	600 kuruş	15 Ağustos 1912	5 Haziran 1913
Gümüşhane Tahrîr Komisyonları Merkez Livâ Tedkîk Kitâbeti	600 kuruş	15 Haziran 1913	30 Haziran 1914
Karaisâlu Numûne Mektebi Baş Muallimliği	1000 kuruş	25 Ekim 1915	15 Aralık 1920
Kuvvâ-i Milliye Hastahaneleri Müdürlüğü	Gönüllü,	1 Nisan 1920	30 Ekim 1920
Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimliği	800 kuruş	18 Aralık 1920	

Ödüller

Gümüşhane'de maliye müfettişinden bir adet takdirname

Karaisalı'da Adana Maarif Müdürlüğünden iki adet takdirname

Kuva-yı Milliye Hastanesinde bir adet takdirname

Cezalar

Sapançalı Hasan Hüsnü'nü herhangi bir ceza alamamıştır.

Sapançalı'nın göreve dayalı özgeçmiş

Sapançalı'nın ilk görev yeri, Maliye Bakanlığı emriyle 15 Ağustos 1912 yılında atandığı Trabzon'dur. Burada Trabzon Tahrîr Komisyonu Kitabetinde (Trabzon Bölgesi Yazı İşleri Kurulu) bir yıl çalışır. Maliye müfettişinin 15 Haziran 1913 tarihli inhâsıyla (atama teklifi) görev yeri Gümüşhane'ye değiştirilir. 30

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün Sicill-i Ahvâli Varakası sayfa b, 1921, Sapancalı Hasan Hüsnü Savaşçın Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

Haziran 1914'te istifa eder. Ama 7 Haziran 1914'te Maliye Müfettişlik Şubesi üstün başarısından dolayı Sapancalı'ya terfi (görevde yükselme) ve taltif (ödüllendirme) inhasını (görevde yükselme belgesi) bakanlığa göndermiştir. Sapancalı hem terfi işlemlerini takip etmek için hem de rahatsızlığına bağlı hava değişimi için İstanbul'a gelir. Ancak kendi ifadesiyle seferberlik ilanı (3 Ağustos 1914) üzerine Sapancalı Adana'ya gider.

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün hem Trabzon'daki hem de Gümüşhane'deki maaşı 600 kuruştur. Kendisinden emeklilik kesintisi de yapılmaktadır.

Sapancalı'nın Adana'daki ilk görev yeri Karaisalı Nümüne Mektebi başöğretmenliğidir. Maaşı 1000 kuruş olup emeklilik kesintisi de yapılmaktadır. 25 Ekim 1915'te başlayan

görevi, 15 Aralık 1919'da biter.

Sapancalı o günleri ve öğretmenlik mesleğine geçişini şöyle anlatır:

Öteden beri öğretme mesleğini seviyordum. İstanbul'da iken özel okullarda görev alıp çalışıordum. Karaisalı'da birader nezdinde (Sinân Tekelioğlu?) öğretmenlik yapmayı istedim. Başlangıçta 300 kuruş sonra 20 Aralık 1915'te 450 kuruş maaşla deneyim kazanmak adına vekil öğretmen olarak görevlendirildim. Öğretmenlikteki deneyimime ve öğretmenliğe uygunluğuma dayalı olarak 20 Ağustos 1915'te 500 kuruş maaşla baş muallimliğe asaleten atandım. Öğretmenlik yolundaki ilerleyişim ve gayretim görüldükçe maaşım 1 Nisan 1918'de 750 kuruşa yükseltildi. Mart 1919'da meslek derslerinde yapılan sınav ile meslekteki yeterlilik ve becerim somutça görüldü. Böylece maaşım da 1000 kuruşa çıkarıldı. İlk başından son tarihi olan 15 Aralık 1920'ye kadar baş muallimlik yaptım.

Sapancalı'nın Adana Karaisalı'da ikinci önemli görevi Almanlara ait Beledemik Hastanesi Müdürlüğüdür. O zamanları sicill-i ahvâlde şöyle anlatır:

Adana Milli Hareketi, nisanda (1 Nisan 1920) başladı. Hemen Genel Kumandan Sinan Paşa'ya katıldım. İlk başlarda Karaisalı bölgesinde sonraları Beledemik Hastanesinde gönüllü olarak sekiz ay çalıştım. O zamanlar müdüriyet tarafından da okullar tatil edilmişti.

Sapancalı gönüllü çalışmasının siciline işlenmediğinden hareketle sayfa altına şu notu bırakmıştır:

Terceme-i hâl (özgeçmiş) içeriğinde hizmete başlama tarihim 22 Haziran 1920 gösterilmiştir ki bu tarih harp idaresine gönderilen Beledemik Hastanesi Müdürlük görevimin başlangıç tarihidir. Esas hizmetim Sinan Bey'in Karaisalı Kaymakamlığına ağızdan söylediği 1 Nisan 1912'dir.

Sapancalı'nın bundan sonraki görev yeri Karaman Lisesidir. Karaman

Lisesinde 18 Aralık 1920 tarihinde 800 kuruş maaşla göreve başlar. Emeklilik kesintisi de kaldığı yerden devam etmektedir.

Sapançalı'nın kişiliği (belge metni üzerinden)

Belge metninin tamamında henüz genç olmasına rağmen Sapançalı hırslı, çalışkan, etkin, enerjik, fedakâr ve üretken bir kişi tablosu çizer.

Değerlendirme

Bu yazı Sapançalı'nın sicill-i ahvâl varakası üzerinden hazırlanmıştır. Dolayısıyla değerlendirmeler ve elde edilen bulgular bu belgeyle sınırlıdır.

Sapançalı'nın sicill-i ahvâl kaydı bir araştırmacının isteyebileceği hemen hemen tüm bilgileri içinde barındıran ve zengin veri sağlayan çok önemli kaynaktır.

Sicill-i ahvâl varakasına genel bakıldığında Sapançalı Muallim Hasan Hüsnü Savaşçın'ın eğitim ve çalışma hayatı, Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın yaşadığı yıllara denk gelir.

Buna rağmen Sapançalı, bu zor dönemdeki eğitim hayatından güçlü ve başarılı çıkmıştır.

Sapançalı 19 yaşında bir genç iken çalışma hayatına başlamıştır.

Belge metninden ortaya çıkan bir bulgu, Sapançalı'nın ne kadar hırslı ve çalışkan olduğudur. Belge kayıtlarına göre Sapançalı göreve başladığı ilk yıllarında terfi (görevde yükselme) kazanmış ve ödül almıştır. Adana'daki çalışmalarında da ödül almaya devam etmiştir.

Yöneticiliği ve liderliği seven bir yapısı Adana'da okul ve hastane müdürlüğü görevlerinden anlaşılmaktadır.

Sapançalı, kendi ifadesiyle, küçüklüğünden öğretmenliği sevmektedir. İstanbul'da özel okullarda ça-

Sinan Tekelioğlu

lışarak öğretmenliğe adımını atmıştır.

Nihayet maliye memurluğu yanında Adana Karaisalı'da çok sevdiği öğretmenliğe de resmi olarak başlar.

Öğretmenliğe başlaması gibi yükselişi de çok hızlıdır. Henüz 20'li yaşlarda olmasına rağmen üç yıl gibi kısa bir sürede girdiği sınav ile vekil öğretmenlikten kadrolu öğretmenliğe geçmiştir.

Sapançalı'nın ne derece vatansever biri olduğu Adana Karaisalı'da ortaya çıkar. Bir köşesine çekilmektense bölge Kuva-yı Milliye Komutanlarından Sinan Paşa'nın yanında mücadeleye katılır.

Öğretmenliğe başlamasında biraderim diye sözünü ettiği ama adını vermediği o kişinin katkısı çoktur. Nevzat Topal'ın anlattığına göre Sapançalı çok sevdiği ve samimi olduğu kişiye "biraderim" demektedir. Bu kişinin de Sinan Paşa olma ihtimali yüksektir.

Adana Harekât-i Milliyesi, o dö-

**Sinan
Tekelioğlu**

nem Sinan Paşa yönetiminde özellikle Pozantı'da Fransızlara karşı amansız bir mücadele vermişti. Sapançalı da gönüllü olarak bu savaşın cephe gerisinde bulunmuştur.

Bir diğer önemli tarihi bilgi de Almanların kurduğu Beledemik Hastanesidir. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında bu hastane askerlere hizmet vermiştir.

Belge, dönemin tarihi isim, yer, kurum ve kavramlarını da kaynaklık etmektedir.

Sonuç tartışma

Sapançalı Muallim Hasan Hüsnü Savaşçın'ın biyografisini barındıran 1922 tarihli sicill-i ahvâl varakası transkripsiyon, diliçi çeviri, analiz ve değerlendirme ile ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere bu belge şüphe ve soru bırakmayacak kadar sağlam, düzenli ve zengin içerikli bir metne sahiptir.

Bu belge mümkün olduğunca eksiksiz, yanlışsız okunmaya çalışılmıştır. Ancak rik'a yazısının stili-

ze özelliğinden hem de kâtibin hızlı yazmasından kaynaklı, eksik ve yanlış harf ve hece okumaları olabilir. Yine belgenin "a" sayfasındaki dipnotun birinci satırındaki noktasız ve son derece stilize kelimenin "harb" olduğu değerlendirildi. Sonrasındaki "idaresi" kelimesiyle de "harb idâresi" biçiminde uyumlu bir tamlama oluşturmaktadır.

Belgenin açıklamadığı iki özellikten biri Sapançalı'nın İstanbul hayatı ile Adana hayatı arasında yaklaşık 17 aylık bir boşluğun ne olduğudur.

Yine Sapançalı'nın sayfa dipnotunda "biraderim" diye özel ifade ile sözünü ettiği ve öğretmenliğe geçişinde büyük payı olan kişinin Sinan Paşa (Tekelioğlu) olduğu değerlendirilmiştir.

Bu yazıyı hazırlamam için Sapançalı Hasan Hüsnü Savaşçın'ın özel arşivinden alınma sicill-i ahvâl varakasının jpeg kopyasını cömertçe gönderen ve Sapançalı hakkında engin bilgisini paylaşan Nevzat Topal Bey'e teşekkür ederim.

Kaynakça

- Ali Şir Nevai. (1323). *Mecâlisü'n-Nefâis*. (M. F. y.-H. Kazvîni, Çev.) Tahran: Ali Asgar Hikmet.
- Ayverdi, İ. (2005). *sicil*. Kubbealtı Lugatim: <http://lugatim.com/s/sicil> adresinden alındı
- Doğan, H. (2017). Karaman Kazası'nda Eğitim Faaliyetleri (1898-1940). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1).
- Kütükoğlu, S. M. (1998). Sicill-i Ahvâl Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*(12), 141-157. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iugaad/issue/1167/13722> adresinden alındı
- Sapançalı Hasan Hüsnü. (1922). Hasan Hüsnü Bey'in Sicill-i Ahvâl Varakası. Karaman: Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal.
- Sarıyıldız, G. (2009). Sicilli Ahvâl Defterleri. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39, 134-136.
- Taşköprülüzâde Ahmed Efendi. (2019). *eş-Şakâikü'n-Numâniyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye Osmanlı Alimleri*. (D. Örs, Dü., & M. Hekimoğlu, Çev.) İstanbul: Yazma Eserler Kurumu.
- Topal, N. (2021). *Bir Cumhuriyet Aydını Muallim Hasan Hüsnü (Savaşçın)*. İstanbul: Doğukütüphanesi.

KONYA OVA KÖYLERİNDE UNUTULAN YAYLA KÜLTÜRÜ

Murat
YAYLACI

Konya Ovası kırsalı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için uygun bir arazi yapısına sahiptir. Bu yüzden küçükbaş hayvancılıkla geçimini sağlayan aşiretler ve büyük sürülere sahip olan konargöçerler tarihte özellikle bu bölgeye iskân edilmişlerdir.

Konya Ovası'nda mera hayvancılığının yapıldığı en geniş saha ise bilindiği üzere Obruk Platosu, İsmil Ovası ve Karapınar'a kadar olan alandır. Burada ki step bitkilerinin bulunduğu geniş bozkır alanları küçükbaş hayvanlar için başlıca otlaklardır.

Geçmişten günümüze kadar bu bölgelerde küçükbaş hayvancılıkla birlikte yaylacılık kültürü de yaygınlaşmıştır. Yaylalar genellikle köy merkezlerinden uzakta ilkbaharla birlikte çıkılan, yaz sonunda geri dönülen geçici meskenlerdir.

Kış aylarında sürüler genellikle köy merkezlerindeki çardak veya ağılarda olurdu. Yaz aylarında toplanan saman veya kurutulmuş otlarla beslenirlerdi. "Hidrellez" zamanı (5-6 Mayıs) ile birlikte aileler yayla hazırlıklarını yaparlardı. Yayla sahiplerine "ağa", diğer sürü sahiplerine ise "katımcı" denilmekteydi. Yayla sahiplerinin sabit, kerpiç veya taştan ahırları ve evleri olurdu. Katımcılar ise

"çatma" adı verilen çadırlarda kalırlardı.

Yaylaya göçme vakti geldiğinde katımcılar sabah erkenden hazırlanan "göç" arabasıyla yola çıkar, yayla yerine varıldığında hızlı bir şekilde çatma çatmak ve çeten tutma işlemine koyulurlardı. Çatma genellikle düz bir zemine dört tarafına kalın ağaç direkler verilerek, bu ağaçlar yine tahtalarla birleştirilip, üzerine "geri" adı verilen kıl çadırla kapatılır, etrafı kamış desteleri ile örülürdü. (Daha sonraları geri yerine geniş naylonlar da kullanılmıştır.) Çatmanın önüne yine kamış desteleri ile avlu yapılı bu avluya "çeten" adı verilir. Çatmanın giriş sağ veya sol bölümüne göç kayılır, bu göçte yatak, yorgan, yastık gibi malzemeler olurdu. Zeminine ise kilim serilip etrafı çayır yastıkları ile donatılırdı. Çatmalar da gece aydınlatması için ise "çıra" veya "löküz" adı verilen gaz lambaları ile sağlanırdı.

Çetende ise "bastırak" denilen bölüm bulunurdu. Çetenin bir köşesinde yapılan 1,5-2 m çapında yerden 10-15 cm yükseklikte yapılan "bastırak sekisi" adı verilen toprak zemin üzerinde, buzdolabı vazifesi gören bastırağa, küplerle, kaplarla hayvansal ürünler ve sebze meyveler konulur üzeri hava

almayacak şekilde, “tatlık” adı verilen kalın bez örtülerle kapatılırdı. Akşam yatmadan önce örtüler açılır, içindekiler gecenin serinliğini alır, tatlıklar soğutulur, gün doğmaya başladığı anda ise tekrar kapatılırdı. Bu şekilde ürünlerin bozulmaması sağlanılırdı.

Yine çeten içerisinde “kestel” adı verilen yaklaşık 70 cm derinliğinde, 40-45 cm çapında kuyu şeklinde kazılan dairesel çukur bulunurdu. Bu mini kuyunun içine gündelik içecek su ve ufak çaptaki yiyecekler konular soğuk kalması sağlanırdı. Kestelin iç kısmına ara ara su soğuk kalması için su serpilirdi. Ağzı kapalı tutulur hava almayacak şekilde kapatılırdı. Çetenin bir köşesinde ise çamurdan yapılan ocak bulunurdu. Bu ocakta süt pişirilir ve yemek yapılırdı.

Çatmaların yanında yakın bir

bölgede “pin” adı verilen körpe kuzuların konulduğu yaklaşık 1 metrekare genişliğinde ve derinliğinde kazılan kare şeklinde çukurlar bulunurdu. Buraya yeni doğmuş körpe kuzular konular üzeri tahta ile kapatılırdı. Yetişkin kuzu oğlak ve “arık” adı verilen sürüden ayrı kalan hasta veya yaralı koyunların konulduğu, pinin daha büyüğü olan çukura ise “tol” adı verilirdi.

Yaylalarda katımcıların hayvanları ile birlikte büyük bir sürü oluşur, bu sürüye duruma göre bir veya iki çoban görevlendirilirdi. Bu işleme de “çoban tutma” adı verilirdi. Çobanın yardımcısına ise “çeltek” denilirdi. Çobanların kaldıkları ev genellikle çardağın veya ağılın bitişiğinde olan “çobansalık” adı verilen tek göz odadan oluşurdu. Çobansalığın içinde çobana ait çay takımı, yatağı, yorganı ve kepenegi olurdu. Çobansalığın olmadı

ği yerlerde ise kamış destelerinden konik şekilde yukardan bağlanan, alt kısmının ise toprağa gömüldüğü "huğ" adı verilen tek kişilik barınaklar olurdu.

Yaylalarda su ihtiyacının karşılanması için olmazsa olmazı kuyulardı. Yayladaki hayvanların ve yaşayan yayla haneleri su ihtiyaçlarını bu kuyulardan karşılardı. Kuyuların derinlikleri bölgelere göre değişkendir. İç kısımları ya taş örgü, ya da beton halkalar olurdu. Ağız kısmında bilezik denilen dairesel taş olurdu. Kuyunun başına su çıkarabilmek için iki adet ağaç direk yan yana hafif eğik şekilde kuyuya dayanır, arasında ahşap makara konulurdu. Bu sisteme genellikle "bastıran" adı verilirdi. Su kuyunun derinliğine göre "kendir" denilen kalın iple lastik kovaya bağlanılarak çıkartılırdı. Suyu çıkarma işlemi insan veya hayvan gücüyle yapılırdı. Bu işleme de "suvat çekme", "suvat dökme" adı verilirdi. Suvat çekilirken ipin bir ucu kovaya bağlanılır, diğer ucu makaradan geçirilerek hayvanın beline bağlanır, ya da bir gurup insan tarafından çekilirdi. Su çekilirken gidip gelinen mesafedeki yola "aylan yolu" denilirdi. Koyunun önünde betondan veya taş örgüden havuz bulunur, buradan da oluklara akıtılarak hayvanlar sulanırdı.

Yaylalarda sağım vakti geldiğinde sağmalların toplandığı ve sağımalarının yapıldığı yere "goşan yeri" bu işleme de "goşan goşma" adı verilirdi. Sağmallar bu alana yozlardan ayrılarak getirilir, bura-

da toplanır, hayvanlar kime aitse tek tek seçilerek "örken" adı verilen kalın örgü iple karşılıklı olarak bağlanarak sıralanırdı. Goşana ilk bağlanan koyuna "baş koyunu" denilirdi. Bu koyun sağmallar arasından en uysal ve sakin olanından seçilirdi.

Koyun ve keçiler "helke" adı verilen kaba sağılır, sağmallar bir tur sağılıyorsa "birleme" iki tur sağılıyorsa "ikileme", üç tur sağılıyorsa "üçleme" adı verilirdi. Sağım işinden elde edilen sütle peynir, yağ gibi ürünler elde edilir bu işleme de "katık alma" denilirdi. Katık alma işlemi genellikle son dönemlerde yapılır. Bu dönemde süt oranı azal-

diğı için komşulardan sırayla süt emanet alınır. Bu işleme “değiş” adı verilir. Bu işlem komşular arasında dönüşümlü olarak yapılırdı. Herkes verdiği sütünü belli bir ölçekle ölçerdi, bu ölçek “nişan” adı verilen kamış veya tahta parçası ile yapılırdı, bu işleme de “belli basma” denilirdi.

Gündüzleri sıcak olduğu için sürü kırlarda geceler “yatiya gider” otlatılırdı. Gece çoban uyuyacağına sürünün uzaklaştığından haberdar olması için koyunlardan uslu ve sakin olanını seçer, “bağırcağ” adı verilen ipin bir ucunu kendi bileğine bir ucunu koyunun ayak veya boğazına bağlardı.

Yaylalar birlik beraberlik ve dayanışmanın ön planda tutulduğu, belli bir kültürün yaşatıldığı önemli yerlerdir. Köye gidip gelen aileler, diğer ailelerin eksiklerini, ihtiyaçlarını getirip götürürler, yayla içi işleri imece usulü birlikte yaparlardı. Akşamları yayla meydanında oturulup sohbetler edilir, meteller (masal) anlatılır, çocuklar ay ışığında oyunlar oynardı.

Ağustos ortalarında artık yayladan köylere göç hazırlıkları başlardı. Katımcılar köy evlerine tekrar göç ederler, hayvanları yaylada kalırdı. “Kar yere düşene kadar” yaylada kalan koyun ve keçiler, ilk karın yağmasıyla birlikte köye sahiplerine gönderilirdi. Böylece bir yayla sezonu daha kapanırdı.

KAYNAKLAR

GÜMÜŞTEPE (KİTAPÇIOĞLU), Dr. A. Ferzan: Konya Ovası'nda Geçici Kıy Yerleşmeleri ve Yayla Yaşamı, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 29, s.243-256, İstanbul, 1994

TUNÇDİLEK, N., “ Türkiye İskan Coğrafyası- Kıy İskanı, İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay., No:49, s.27-45-54-67

YAKICI, Doç. Dr. Ali: Konya Ovasında Yaşayan Türkmenlerde Modern Teknolojiden Geleneksel Dönüşün Adı: Bastırık, Milli Folklor, 2011, Yıl 23, Sayı 91

OĞUZ, Zeki: Taşra ve Gezin, Beldeleri Yaylalarıyla Konya, Çizgi Kitabevi,

YAYLACI, Murat: Ovanın Bereketli Toprağı İsmil, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul, 2023, s.215-216-217-218-219-220